

Μονή Καισαριανής: Ένα μοναστήρι που

Ένα κόσμημα

της Βυζαντινής περιόδου

Στη δυτική πλευρά του Υμηττού, μέσα σε ένα πανέμορφο φυσικό τοπίο βρίσκεται ένα από τα σημαντικότερα μνημεία ολόκληρης της βυζαντινής περιόδου, το αφιερωμένο στα Εισόδια της Θεοτόκου Μοναστήρι της Καισαριανής.

Ιστορικά στοιχεία

Για την ονομασία της μονής έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις. Η ονομασία Καισαριανή απαντά γραπτώς για πρώτη φορά στην επιστολή του Μητροπολίτη Αθηνών Μιχαήλ Χωνιάτη, αυτοεξόριστου στη νήσο Κέα, προς τον ηγούμενο της μονής.

Κατά μία ερμηνεία το όνομα προέρχεται από τον ιδρυτή της, κάποιον Καισάριο ή τους Καίσαρες, αδερφούς του αυτοκράτορα, εξόριστους στην Αθήνα από την αυτοκράτειρα Ειρήνη την Αθηναία, ή κατ' άλλην ερμηνεία από εικόνα της Θεοτόκου από την Καισάρεια.

Ακόμα, ορισμένοι υποστηρίζουν, ότι οφείλει την ονομασία της στον Ιούλιο

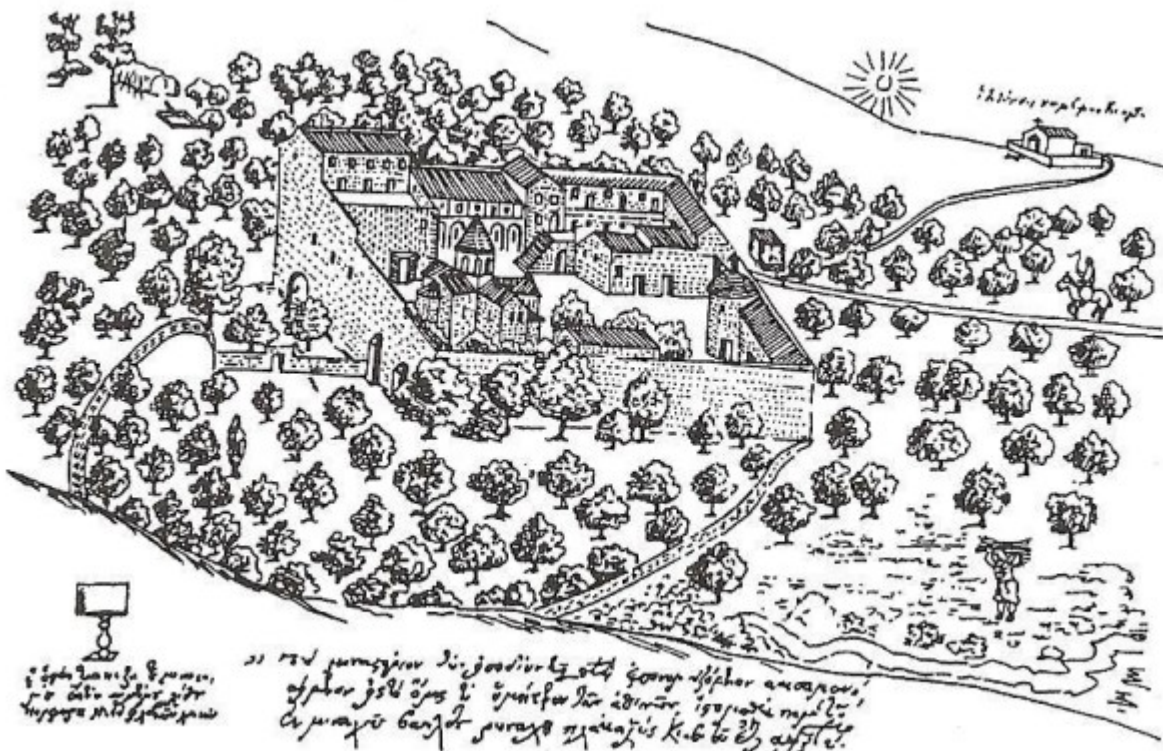
Καίσαρα, ο οποίος είχε έπαυλη στην περιοχή, ενώ έχει υποστηριχθεί, ότι Καισαριανή ονομαζόταν η κτητόρισα ή δωρήτρια του ναού.

Το 1208 ο πάπας Ιννοκέντιος ο Γ΄ (1198 - 1216), σε επιστολή του προς το Λατίνο αρχιεπίσκοπο Αθηνών Βεράρδο, αναφέρει το μοναστήρι ως Sancta Syriani. Η ονομασία αυτή είναι ιδιαίτερα αποδεκτή από το λαό και μας παραδίδεται στο δημοτικό άσμα: «Στη Συργιανή σεργιάνι (= περίπατος) και στην Πεντέλη μέλι και στο Δαφνί κρύο νερό που πίνουν οι αγγέλλοι».

Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της άποψης αυτής, Συριανή ήταν το αρχαίο όνομα της περιοχής από τη Σαισάρα, την κόρη του Κελεού, η οποία ήταν αφιερωμένη ιέρεια της Σελασφόρου Αρτέμιδος στους αρχαίους ναούς του Υμηττού και για χάρη της έδωσαν, τόσο στην κεντρική πηγή της περιοχής, όσο και σε ολόκληρη την τοποθεσία το όνομα της.

Κατά μία άλλη ερμηνεία, η ονομασία προέρχεται από το φιλόσοφο Συριανό που έζησε στην Αθήνα ή από κάποια Συριανή, η οποία πρέπει να ήταν αφιερώτρια της μονής.

Το μοναστήρι βρισκόταν σε μεγάλη ακμή στα τέλη του 12ου και στις αρχές του 13ου αιώνα. Υπήρξε πατριαρχικό σταυροπήγιο την εποχή της Φραγκοκρατίας και της Τουρκοκρατίας. Μετά τη φράγκικη κατάκτηση του 1204 και την ερήμωση της Αθήνας, ο πάπας Ιννοκέντιος Γ΄ ενέταξε το μοναστήρι, μαζί με τις άλλες μονές του Υμηττού, στη δικαιοδοσία του λατίνου αρχιεπισκόπου Αθηνών.

Σχέδιο του μοναχού Barskij του 1745, όπου απεικονίζεται το μοναστηριακό συγκρότημα της Καισαριανής και ο ναός των Ταξιαρχών.

Ο ηγούμενος όμως της μονής, με δήλωση υποταγής στον πάπα, κατάφερε να παραμείνει το μοναστήρι αφορολόγητο και ελεύθερο. Το 1458, τη χρονιά που καταλαμβάνουν οι Τούρκοι την Αττική, σύμφωνα με διαδεδομένη παράδοση του 17ου αιώνα, όταν έφτασε ο Μωάμεθ Β΄ ο Πορθητής στην Αθήνα, ο ηγούμενος της μονής τον υποδέχτηκε στην πύλη του μοναστηριού και του παρέδωσε τα κλειδιά της πόλης, εξασφαλίζοντας έτσι πλήρη φορολογική ατέλεια.

Γύρω στο 1675 διετέλεσε ηγούμενος της μονής ο Ιεζεκιήλ Στεφάκης, ο οποίος ήταν γνώστης της πλατωνικής φιλοσοφίας και της ιατρικής και δίδασκε στο σχολείο της Κοινότητας των Αθηναίων. Το 1678 ο Οικουμενικός Πατριάρχης Διονύσιος Δ΄ επικύρωσε τα παλαιά σταυροπηγικά προνόμια της Καισαριανής και του μετοχίου της «του μεγάλου μοναστηριού της Παντανάσσης» στην Αθήνα, στο οποίο μόναζαν καλόγριες.

Το 1716, με Σιγίλλιο του Πατριάρχη Ιερεμίου του Γ΄ η Καισαριανή απώλεσε για δεύτερη φορά τον τίτλο και τα προνόμια του πατριαρχικού σταυροπηγίου και υπήχθη στη μητρόπολη Αθηνών. Ωστόσο, αργότερα επανήλθε στο σταυροπηγικό καθεστώς.

Η φθίνουσα πορεία που ακολούθησε το μοναστήρι κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 18ου αι. οφείλεται στην κακοδιαχείριση των τότε ηγουμένων, με αποτέλεσμα να χάσει οριστικά την αυτονομία της. Το 1790, λόγω ενός υπέρογκου χρέους,

βρέθηκε αντιμέτωπη με τον κίνδυνο να χάσει όλη την ακίνητη περιουσία της, την οποία εποφθαλμιούσε ο Χασεκής.

Η Κοινότητα των Αθηναίων λοιπόν παρενέβη και πήρε την απόφαση να παραχωρηθεί η μονή στον εκάστοτε μητροπολίτη Αθηνών, με τον όρο να μην μπορεί αυτός να εκποιεί την ακίνητη περιουσία της. Έτσι η Καισαριανή διέφυγε τον κίνδυνο και η απόφαση της Κοινότητας επικυρώθηκε το 1792 με Σιγίλλιο του Πατριάρχη Νεοφύτου. Δυστυχώς όμως η υπαγωγή στη Μητρόπολη Αθηνών δεν ωφέλησε την κατάσταση του μοναστηριού.

Ο Μητροπολίτης Βενέδικτος (1782 - 1785 και 1787 - 1796) επιχείρησε να διορθώσει τα κακώς κείμενα, αλλά του καταμαρτυρείται, ότι αντιμετώπιζε τη μονή σαν προσωπική οικονομική επένδυση και «κατέτρωγεν» τα εισοδήματά της επί πέντε χρόνια. Επί των διαδόχων του Βενέδικτου, η Καισαριανή οδηγήθηκε στην έσχατη παρακμή. Η πλήρης αυτή κατάπτωση συμπίπτει χρονικά, ως επί το πλείστον, με την αρχιερατεία του Γρηγορίου Γ΄ (1799 - 1820), του γνωστού και ως Κακογρηγόρη.

Στις αρχές της Επανάστασης, για λόγους ασφάλειας, μεταφέρθηκε η αξιόλογη βιβλιοθήκη της Καισαριανής από το Μητροπολίτη Αθηνών Διονύσιο Β΄ (1820 - 1823), ανεψιό του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε΄, στην τότε κατοικία του μητροπολίτη.

Κατά τη σύντομη όμως ανακατάληψη της Αθήνας από τον Ομέρ Βρυώνη, ο χώρος λεηλατήθηκε και μεγάλο μέρος της βιβλιοθήκης καταστράφηκε. Τα χειρόγραφα που διασώθηκαν μεταφέρθηκαν μαζί με τις βιβλιοθήκες της Μονής Πεντέλης και

της Σχολής Ντέκα στην Ακρόπολη, όπου καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης.

Η μονή διαλύθηκε σε εκτέλεση σχετικού διατάγματος της Αντιβασιλείας του Όθωνα, το οποίο προέβλεπε το κλείσιμο όλων των μονών που είχαν λιγότερους από έξι μοναχούς. Τέλος, το 1922 το μοναστήρι χαρακτηρίστηκε αρχαιολογικό μνημείο και περιήλθε στη δικαιοδοσία της Ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Αρχιτεκτονική - Ζωγραφική

Το αρχικό συγκρότημα της μονής ιδρύθηκε σε ύψωμα, στη θέση που βρίσκονται σήμερα ο κοιμητηριακός ναός των Ταξιαρχών και ο ερειπωμένος ναός του Αγίου Μάρκου. Το μοναστηριακό συγκρότημα της Καισαριανής αναπτύσσεται μέσα σε έναν τετράπλευρο περίβολο.

Γύρω από την εσωτερική αυλή του υψώνονται τα κτίσματα της μονής: το καθολικό, η τράπεζα με το μαγειρείο, ο λουτρώντας, ο οποίος κατά την Τουρκοκρατία χρησιμοποιήθηκε ως ελαιοτριβείο, διώροφα κτήρια με κελλιά και ο πύργος των Μπενιζέλων.

Το καθολικό ακολουθεί τον τύπο του εγγεγραμμένου σταυροειδούς ναού με τρούλο, της παραλλαγής των ημισύνθετων και χρονολογείται τον 12ο αι. μ.Χ. Ο νάρθηκας είναι μεταγενέστερη προσθήκη και τοποθετείται την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Εσωτερικά ο ναός κοσμεύεται με τοιχογραφίες των αρχών του 18ου αι. μ.Χ., ενώ ο νάρθηκας ιστορήθηκε στις 20 Αυγούστου του 1682 από το ζωγράφο Ιωάννη Ύπατο από την Πελοπόννησο. Η εικονογράφηση έγινε με δαπάνες του λογιωτάτου Μπενιζέλου, ο οποίος σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή, είχε καταφύγει στο μοναστήρι μαζί με τις αδελφές και τη συνοδεία του, ώστε να προστατευτούν από επιδημία που έπληττε τότε την Αθήνα και σώθηκαν χάρη της πανυμνήτου Τριάδας και σκέπη της Μακαρίας της Παρθένου.

Κείμενο: Σιούντρη Αργυρώ

* Η κα Αργυρώ Σιούντρη είναι Θεολόγος-Αρχαιολόγος

Πηγή: dogma.gr